

Черкаський інститут пожежної безпеки  
імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України  
Академія Державної пенітенціарної служби (м. Чернігів)  
Донецький юридичний інститут МВС України  
Інститут права, економіки та міжнародних відносин Міжнародного  
гуманітарного університету (м. Одеса)  
Львівський державний університет внутрішніх справ  
Придніпровський районний суд (м. Черкаси)  
Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка  
Центральне міжрегіональне управління Міністерства юстиції (м. Київ)  
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького



# ***Травневі правові читання***

***Матеріали I Всеукраїнської науково-практичної  
конференції здобувачів та викладачів  
закладів вищої освіти***

***7 травня 2020 року***

***м. Черкаси***

## Редакційна колегія

**ГВОЗДЬ Віктор** – т. в. о. начальника Черкаського інституту пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля Національного університету цивільного захисту України, кандидат технічних наук, професор, заслужений працівник цивільного захисту України;

**ТИЩЕНКО Олександр** – заступник начальника Черкаського інституту пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України з навчальної та наукової роботи, кандидат технічних наук, професор, заслужений працівник освіти України;

**БАБІН Борис** – професор кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства Інституту права, економіки та міжнародних відносин Міжнародного гуманітарного університету (м. Одеса), д. ю. н., професор;

**БЛЕКА Аліна** – доцент кафедри управління у сфері цивільного захисту Черкаського інституту пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, к. ю. н., доцент;

**ДЗЮМАН Леся** – керівник апарату Придніпровського районного суду м. Черкаси;

**КРИШТАЛЬ Тетяна** – завідувач кафедри управління у сфері цивільного захисту Черкаського інституту пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля Національного університету цивільного захисту України, д. е. н., доцент;

**КУЗНЕЦОВА Людмила** – доцент кафедри управління у сфері цивільного захисту Черкаського інституту пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, к. ю. н.;

**МИКОЛЕНКО Віктор** – професор кафедри управління у сфері цивільного захисту Черкаського інституту пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, д. ю. н.

**ОБРУСНА Світлана** – професор кафедри державно-правових дисциплін Черкаського університету імені Богдана Хмельницького, д. ю. н., доцент;

**СВІРЕНЮК Олександр** – заступник начальника Центрального міжрегіонального управління Міністерства юстиції у Черкаській області Центрального міжрегіонального управління Міністерства юстиції (м. Київ);

**СУКМАНОВСЬКА Лідія** – доцент кафедри адміністративного права та адміністративного процесу Львівського державного університету внутрішніх справ, к. ю. н.;

**ТОМЕНКО Микола** – професор кафедри управління у сфері цивільного захисту Черкаського інституту пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, д. пол. н., професор;

**ТЕПТЮК Людмила** – доцент кафедри історії та права Черкаського державного технологічного університету, канд. іст. наук, доцент;

**ТЕПТЮК Максим** – адвокат, член Національної асоціації адвокатів України;

**ЧУБАНЬ Вікторія** – доцент кафедри управління у сфері цивільного захисту Черкаського інституту пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, к. е. н., доцент.

Травневі правові читання: Матеріали I Всеукраїнської науково-практичної конференції здобувачів та викладачів закладів вищої освіти – Черкаси: ЧІПБ імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, 2020. – 470 с.

## ISBN

Матеріали збірника присвячені актуальним проблемам, що стосуються сучасного стану юридичної науки в Україні. У публікаціях досліджуються: теорія та історія держави і права; конституційне право; муніципальне право; цивільне право і цивільний процес; сімейне право; господарське право, господарсько-процесуальне право; трудове право; право соціального забезпечення; земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право; адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право; кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право; кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність; судоустрій; прокуратура та адвокатура; міжнародне право.

Рекомендовано до друку вченою радою факультету цивільного захисту Черкаського інституту пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України  
(протокол № 12 від 29 квітня 2020 р.)

значну кількість переваг перед дрібними «майнерами» – приватними особами. І діяльність із вирахування (генерування, видобутку, «майнінгу») криптовалюти не потребує скупчення значної кількості працівників в одному місці – цеху, дільниці, ділянці, ангарі, сховищі, складі, магазині тощо, як це є в інших галузях та сферах виробництва, що в умовах сьогоденного загальносвітового режиму карантину надає значні переваги. Сучасне кризове зниження курсу криптовалюти значно знижує рівень рентабельності діяльності «майнерів». Однак все одно рівень рентабельності такої діяльності залишається значно вищим за рівень рентабельності діяльності підприємств не лише виробничої, але і фінансової сфери.

#### СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. На Запоріжжі запустили Орловську ВЕС потужністю 100 МВт. *Бізнес*. 15 листопада 2019. URL: <https://business.ua/news/7495-na-zaporizhzh-zapustili-orlivsku-ves-potuzhnistyu-100-mvt>.
2. Кузнец Д. Путин сказал, что ветряные электростанции изгоняют червей из земли и убивают птиц. Это правда? *Meduza*. 11 июля 2019. URL: <https://meduza.io/feature/2019/07/11/putin-skazal-cto-vetryanye-elektrostantsii-izgonyayut-chervey-iz-zemli-i-ubivayut-ptits-eto-pravda>.
3. Илон Маск представил пуленепробиваемый пикап Tesla Cybertruck. Правда, стекло разбили при первом же тестировании. *Канал Дождь*. URL: [https://tvrain.ru/teleshov/videooftheday/ilon\\_mask\\_predstavil\\_puleneprobivaemyj\\_pikap\\_tesla\\_cybertruck-497893/](https://tvrain.ru/teleshov/videooftheday/ilon_mask_predstavil_puleneprobivaemyj_pikap_tesla_cybertruck-497893/).
4. Деревянко Б. В. Ризики здійснення операцій з криптовалютою (біткойнами) громадян і суб'єктів господарювання України. *Форум права: електрон. наук. фахове вид.* 2017. № 3. С. 33–39. URL: [https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract\\_id=3104956](https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3104956).

### ЩОДО ВПЛИВУ КРЕДИТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ГРОШОВО-КРЕДИТНУ ПОЛІТИКУ ТА ПРАВА СПОЖИВАЧІВ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ

*Джабраїлов Р. А., д-р юрид. наук, доцент,*

*Гудіма Т. С., канд. юрид. наук*

*Інститут економіко-правових досліджень НАН України, м. Київ*

Як відомо, серед цілей сталого розвитку визначено забезпечення економічних і соціальних потреб, важливих для виживання найбільш вразливих категорій населення. Частково це відбувається за рахунок «ефективного обігу коштів», зокрема їх розподілу в економіці країни (в тому числі серед населення) через фінансові установи. Будь-які відхилення в цьому напрямку можуть призвести до протилежного ефекту. В таких умовах значно ускладнюється і процес досягнення цілей грошово-кредитної політики (стаття 6 ЗУ «Про НБУ»). Крім того, окремі засоби ГВП, зокрема облікова ставка НБУ, за відсутності відповідного правового регулювання, виявляються неспроможними належним чином впливати на ефективність розподілу фінансових ресурсів в економіці країни. Наведене актуалізує необхідність винайдення балансу застосування економіко-правового інструментарію, здатного знизити негативний ефект від кредитної діяльності фінансових установ, на шляху до досягнення загальноекономічних цілей, зокрема ГВП та забезпечення прав споживачів фінансових послуг.

Загалом, активне нарощення незабезпеченого споживчого кредитування є особливістю держав, що розвиваються. Зі зростанням економіки його частка зменшується на користь іпотеки і досить рідко перевищує 10% ВВП (особливо це

характерно для європейських країн). Дослідження рівня споживчого кредитування в Україні, проведене НБУ, підтвердило, що він близький до 9% від ВВП, а отже, поки що залишається нижчим за рівноважний. Водночас фактичні його показники стрімко зростають. Як наслідок, ризики споживчого кредитування посилюються [1].

Оптимістичні споживчі настрої та доступність кредитних ресурсів активізують купівлю не національної, а імпортованої продукції та товарів. Як наслідок, відбувається тиск на поточний рахунок платіжного балансу. Разом з тим, висока прибутковість сегмента і конкуренція на ринку поступово призводить до зниження стандартів кредитування з боку фінансових установ. Це, в свою чергу, збільшує ризики фінансової нестабільності [1].

Одним із відомих міжнародній практиці засобів протидії вищенаведеної ситуації є обмеження кредитної діяльності фінансових установ (зокрема, споживчого кредитування), шляхом встановлення максимальної кредитної ставки, підвищення вимог до самих позичальників, обмеження видачі кредитів на окремі види товарів тощо. Серед успішного досвіду застосування цього засобу можна навести приклади окремих країн.

Зокрема, законодавчі обмеження видачі кредитів на окремі види товарів характерне для Туреччини. Стрімке зростання роздрібного кредитування у країні в 2011-2013 роках призвело до збільшення боргового навантаження населення з 4% у 2002 році до 55% річного наявного доходу у 2013 році. Після цього, місцеві регуляторні органи вжили заходи з обмеження споживчого кредитування. Так, у грудні 2013 в Туреччині заборонили оплачувати придбання пального, дорогоцінних металів, мобільних телефонів та ресторанных послуг за допомогою кредитних карт [2].

Що стосується граничних розмірів кредитних ставок, то така практика характерна для багатьох країн, включаючи країни з розвинутою економікою. Так, Центральний банк Литви з 2015 року обмежив відсоткову ставку за кредитом на рівні 75%, а загальну його вартість з урахуванням штрафних санкцій та комісій – 100% від суми позики. При цьому, було посилено вимоги щодо перевірки кредиторами фінансової спроможності позичальників. [3]. Подібна практика відбувалася і в Грузії, де з 2017 року максимальна ефективна ставка за кредитом становить 100% від запозиченої суми (планують додаткове зниження до 50%), а відсотки і штрафи – 150% [4].

Відносно країн з розвинутою економікою цікавим є досвід Великобританії, де Центральним банком було прийнято детальні правила [5] щодо обмеження граничної вартості кредиту з 2 січня 2015 року. Зокрема, відповідно до згаданих правил нараховані відсотки та збори не повинні перевищувати 0,8% на день, а їх загальний розмір складати більше ніж 100 % від загальної суми позики. Після цього, в 2017 році було зроблено відповідний аналіз згідно якого виявилось, що 760 000 позичальників на цьому ринку стали заощаджувати близько 150 млн фунтів на рік. Попри зазначене, реформи призвели до підвищення доступності кредиту, зменшення кількості клієнтів, які мають проблеми із цим продуктом, стабілізації ситуації на монетарному ринку. Наступний аналіз заплановано на другу половину 2020 року [6].

Загалом, станом на 2014 рік більш ніж 76 країн світу застосовували певну форму обмеження на вартість кредиту [7].

Не зважаючи на успішний досвід, за останні кілька років подібна практика почала поступово послаблюватися.

Щодо українських реалій, існує припущення, що у разі запровадження вищеописаної практики в країні (зокрема посилення вимог щодо кредитування, фінансового стану позичальників, а також встановлення граничної вартості

кредиту), кредитування населення банками та небанківськими установами повністю припиниться. Це, в свою чергу, ще більше уповільнюватиме сталий економічний розвиток країни [2].

Концептуальним недоліком вищезазначених підходів можна назвати односторонність погляду фахівців на проблему або висування подібних гіпотез на підставі вивчення лише негативного досвіду країн з досліджуваних питань, без ґрунтовного наукового аналізу. Безперечно такий досвід існує, але ж його доцільно б було використовувати для удосконалення інструменту з обмеження кредитної діяльності фінансових установ та попередження негативних наслідків від його застосування.

Отже, кредитна діяльність фінансових установ в Україні завдає негативного впливу на фінансовий стан споживачів фінансових послуг (збільшує соціальну нерівність та консервує бідність в країні), ефективність ГВП (активізує інфляційні процеси), створює передумови для фінансової дестабілізації та пригальмовування процесів сталого економічного розвитку країни (зокрема, негативно впливає на сальдо платіжного балансу тощо). Серед можливих засобів зменшення несприятливого впливу від кредитної діяльності фінансових установ в даному випадку було б за доцільне виділити та врегулювати на законодавчому рівні: (1) встановлення максимальної вартості кредиту не відносно облікової ставки, а наприклад, суми кредиту (досвід Великобританії) або фінансового стану позичальника (досвід Литви) тощо. Такий підхід здатен попередити зростання нелегального кредитування в країні та забезпечити достатню маржу для компенсації ризиків фінансовими установами; (2) обмеження процентних ставок із врахуванням специфіки для окремих фінансових продуктів (зокрема, окремих видів споживчих кредитів). Важливим є точне та чітке визначення межі, яка буде застосовуватися: в даному випадку слід враховувати загальну вартість кредиту, тобто вартість запозичення з урахуванням додаткових комісій та зборів (межа має бути встановлена на такому рівні, щоб дозволити кредиторам отримувати прибуток та, поряд із цим, уникнути зайвого прибутку через відсутність конкуренції).

#### СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Звіт про фінансову стабільність URL: [https://bank.gov.ua/admin\\_uploads/article/FSR\\_2019-H2.pdf?v=4](https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2019-H2.pdf?v=4)
2. Кредитная ловушка. Чем опасны займы на телевизоры и смартфоны. URL: <https://www.epravda.com.ua/rus/publications/2019/02/12/645191/>
3. Responsible Lending Regulations: strengthening the resilience of borrowers to adverse interest changes. URL: <https://www.lb.lt/en/news/responsible-lending-regulations-strengthening-the-resilience-of-borrowers-to-adverse-interest-changes>
4. Українські споживачі та кредити «До зарплати»: юридичні та регуляторні аспекти. URL: [http://www.fst-ua.info/wp-content/uploads/2019/02/Presentation\\_Ukrainian-Consumers-And-High-Cost-Lenders\\_Jun14-2018.pdf](http://www.fst-ua.info/wp-content/uploads/2019/02/Presentation_Ukrainian-Consumers-And-High-Cost-Lenders_Jun14-2018.pdf)
5. PS14/16: Detailed rules for the price cap on high-cost short-term credit – Including feedback on CP14/10 and final rules URL: <https://www.fca.org.uk/publications/policy-statements/ps14-16-detailed-rules-price-cap-high-cost-short-term-credit>
6. High-cost short-term credit. URL: <https://www.fca.org.uk/firms/high-cost-credit-consumer-credit/high-cost-short-term-credit>
7. Interest Rate Caps around the World Still Popular, but a Blunt Instrument URL: <http://documents.worldbank.org/curated/en/876751468149083943/pdf/WPS7070.pdf>